

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Молодь і технічний прогрес в АПВ». 2024 необхідно й з боку держави надати соціально- відповідальному бізнесу допомогу в цій справі та заохочувати їх в такій необхідній для суспільства підтримці.

Список використаних джерел

1. Корпоративна соціальна відповідальність під час війни та в повоєнному відновленні. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/korporatyvna-sotsialna-vidpovidalnist-pid-chas-viyny-ta-v>
2. Соціальна відповідальність бізнесу в Україні. Лучко Г. Й. ЕКОНОМІКА ТА СУСПІЛЬСТВО Випуск # 67 / 2024 URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/4805/4745/>
3. Кабінет Міністрів України. Розпорядження від 24 січня 2020 р. № 66-р Київ. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#n8>

УДК 338.4

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

**Філімонов Ю.Л., канд. екон. наук, доцент;
Зонова К.В. здобувач вищої освіти**

Державний біотехнологічний університет

Проаналізовано ефективність виробництва продукції рослинництва у сільськогосподарських підприємствах України.

В аграрному секторі економіки ефективність також набуває різних форм прояву. У вітчизняних наукових виданнях в першу чергу досліджується економічна ефективність та її види [1-4]. У літературі систему показників економічної ефективності зерновиробництва обґрунтовують двома підходами: ресурсним і витратним [5-6].

Ефективність виробництва зерна – це досягнення найвищих кінцевих результатів продуктивності за кількісними і якісними характеристиками у відповідності з обґрунтованим оптимумом витрат живої і уречевленої праці.

Незважаючи на надважкі умови праці аграріїв під час воєнного стану, ми можемо констатувати нарощення виробництва зерна в Україні, навіть з урахуванням значного спаду у 2022 р. Так, в середньому на рік приріст виробництва зернової продукції становить 4 млн т., а у 2021 р. у всіх категоріях господарств було вироблено 86 млн. т зерна. Обсяг виробництва зерна у всіх категоріях товаровиробників скоротився у 2022 р. у порівнянні з 2015 р. на 10,4, в у порівнянні з 2021 р. – на 37,4 %.

При аналізі категорій господарств слід відмітити, що вищі темпи скорочення виробництва зерна притаманні господарствам населення – 15,2 %, проте у воєнному 2022 р. більше постраждало і скоротилось виробництва зерна у підприємствах – майже на 40 %. У 2015-2021 рр. слід відзначити, що

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Молодь і технічний прогрес в АПВ». 2024 господарства населення поступово втрачали частку виробництва зерна – 3,7 % через брак техніки, технологій тощо. У 2022 р. підприємства скоротили питому вагу свого виробництва через пошкодження або знищення частини їх ресурсного потенціалу, міграцію робочої сили.

Протягом останніх 7 років найбільш значимими зерновими культурами в нашій країні були пшениця та кукурудза. При цьому, якщо валовий збір пшениці за досліджуваний період скоротився на 21,9 %, то кукурудзи, навпаки, виріс на 12,3%. Дещо зросли врожаї ярої пшениці – на 38,3 %, ярого жита – на 22,7%, гречки – на 15,3 і квасолі – на 22,7%. При цьому значно скоротилися обсяги виробництва проса – у 2,2 рази, ячменю – на 41,2 %, гороху – на 31,3%. Протягом 2022 р. обсяги виробництва гороху скоротились вдвічі, проса – у 2,1 рази, ячменю – на 40,6 %, жита – на 47,1 %, а пшениці – на 35,5 %, що в цілому призвело до скорочення валового збору зернових і зернобобових культур на 37,4%.

Найбільшими виробниками зерна продукції у 2022 р. були Полтавська – 5,1 млн. т, Чернігівська – 4 млн. т, Кіровоградська – 3,9 млн. т, Черкаська – 3,7 і Вінницька – 3,6 млн. т. Найбільших темпів приросту виробництва зерна за цей період досягнуто у Львівській – 39,4 %, Житомирській – 36,1, Волинській – 27,9, Рівненській – 27,4 і Чернівецькій – 27,1 %. Найбільші темпи скорочення виробництва зерна у 2022 р. природньо спостерігались у Херсонській області – майже у 25 разів, у Луганській – більш ніж у 5 разів, у Запорізькій – у 5 разів і у Донецькій – у 4 рази.

Впродовж досліджуваного періоду в Україні має місце тенденція підвищення урожайності більшості зернових і зернобобових культур. Так, у 2022 р. у порівнянні з 2015 р. урожайність зернових і зернобобових культур в цілому зросла на 11,4 %, в тому числі гречки – на 22,0, жита – на 19,3, квасолі – на 17,8, кукурудзи – на 11,2, ячменю – на 9,2 %. У порівнянні з 2021 р. відмічається значний спад урожайності зернових і зернобобових – на 15,0 %, в тому числі по кукурудзі – на 17,3, а по озимій пшениці – на 13,2 %, що найбільше позначилось на динаміці галузі в цілому.

Аналізуючи вплив посівних площ зернових культур в господарствах нашої країни на їх урожайність у 2022 р., відмітимо чітку прямо пропорційну залежність. У групі господарств, де посівні площі більші за 3000 га, результативний показник на 68,1 % вищий, ніж у тих, де їх висівали менше, ніж на 100 га і становить 61,2 ц/га, що є достатньо високим показником. Чітка тенденція зростання урожайності внаслідок розширення посівних площ культури спостерігається і при виробництві ячменю.

За досліджуваний період вартість виробленого зерна в Україні у постійних цінах 2016 р. зменшилась на 7,8 %, в тому числі за 2022 р. – на 28,0 %. Якщо у 2015 р. продукція зернової підгалузі становила 42,7 % продукції рослинництва, то у 2022 р. – тільки 41,3, хоча у 2021 р. – 47,3 %.

У 2022 р. у порівнянні з 2015 р. ціни реалізації зерна зросли у 2,2 рази, в тому числі вівса і гречки – у 2,6, а зернобобових культур – лише на 49,2 %. Протягом 2022 р. слід звернути увагу, з одного боку, на значне подорожчання рису – на 45,9 і гречки – на 32,9 %, а з іншого – зниження цін на пшеницю – на

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Молодь і технічний прогрес в АПВ». 2024
5,2 %, ячмінь – на 3,9 % та зернобобові – на 2,8 %.

При реалізації зернових та зернобобових культур слід відмітити зниження показників розмаху цін у 2022 р. у порівнянні з 2015 р. на 6 %, а у порівнянні з 2020 р. – на 17 %, що свідчить про певну стабілізацію цін протягом 2022 р. Аналізуючи темпи приросту цін реалізації зерна по місяцях приходимо до висновку про те, що найвищими вони були у вересні – у 2,3, жовтні – 2,4, а також у січні – у 2,6 рази, квітні-травні – 2,3 рази.

У 2022 р. у порівнянні з 2021 р. ціни на зерно зростали з жовтня по квітень наступного року, а в літній період навіть знизились. Тобто, це ще раз підтверджує той факт, що аграріям слід вишукувати можливості реалізації продукції зі сховищ або елеваторів, і в останню чергу з-під комбайна.

Якщо у 2021 р. 1 % підприємств продавали пшеницю за ціною нижче 4 тис. грн, то в 2022 р. їх було 10,1 %; левову ж її долю було продано у 2021 р. за ціною 6-8 тис. грн, а в 2022 р. – за 4-6 тис. грн. При реалізації кукурудзи продовж останніх двох років склалася подібна ситуація. Основний обсяг ячменю як у 2021, так і в 2022 р. було продано за цінами 4-6 тис. грн, проте у 2022 р. частка господарств, що продали його по 6-8 тис. грн скоротилась майже на 10 %. Отже, в умовах значного подорожчання паливно-мастильних матеріалів, мінеральних добрив, засобів захисту рослин, такі ціни є вкрай неприйнятними для сільськогосподарських товаровиробників з точки зору покриття витрат і ведення розширеного відтворення зернової галузі.

Крива рентабельності виробництва зерна за 2012-2020 рр. є достатньо строкатою, але має висхідну тенденцію із щорічним приростом близько 1 %.

Найбільш рентабельними видами продукції в Україні були соняшник і зернові та зернобобові культури. Проте, на нашу думку, рівень рентабельності виробництва зерна в Україні є недостатнім для ведення сучасного бізнесу з урахуванням високого рівня ризику.

Сьогодні найбільш актуальним і дієвим шляхом підвищення ефективності виробництва зернових і зернобобових культур є комплекс таких основних заходів:

- покращення використання земельних угідь, зокрема ріллі;
- підвищення родючості орних земель;
- впровадження комплексної механізації і автоматизації зерновиробництва;
- поглиблення спеціалізації та розвиток концентрації виробництва;
- раціональне використання виробничих фондів і персоналу;
- впровадження інтенсивних та ресурсозберігаючих технологій;
- підвищення якості і зберігання зерна;
- використання інноваційних прогресивних форм організації виробництва і оплати праці;
- державна підтримка аграрних товаровиробників.

Важливими агротехнологічними факторами розвитку і прогресу зернової галузі України є:

- удосконалення матеріально-технічної забезпеченості виробництва;
- продукування високоврожайних сортів посівного матеріалу;

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Молодь і технічний прогрес в АПВ». 2024

- оптимізація доз внесення органічних і мінеральних добрив;
- використання науково обґрунтованих сівозмін, оптимально насичених зерновими культурами і раціональним їх розміщенням у посівах.

Зниження негативного впливу зовнішніх для господарств чинників на ефективність виробництва зернових культур в Україні імовірно завдяки конструктивній і дієвій державній підтримці аграрного сектору, допомозі міжнародних партнерів у покращенні ситуації, що склалася навколо вітчизняного зерна. Основні шляхи розв'язання цієї проблеми можна розподілити наступним чином:

- забезпечення аграрних товаровиробників насінням, паливно-мастильними матеріалами, генераторами та технікою;
- стабілізація військово-політичної ситуації;
- забезпечення безпечних умов праці завдяки розмінуванню посівних площ, максимізація посівів сільгоспкультур в безпечних регіонах України;
- впровадження інноваційних технологій у виробництво і зберігання сільськогосподарських культур.

Очевидно, що в повоєнні часи постане низка питань щодо:

- оптимізації структури зернового господарства;
- відновлення потенціалу зерновиробництва;
- ресурсного і фінансового забезпечення зернової галузі;
- визначення масштабів внутрішніх потреб в зерні та продуктах переробки;
- обсягів експорту і витрат на нього;
- відновлення інфраструктури агробізнесу тощо.

Отже, заходи щодо підвищення ефективності виробництва зерна всіма аграрними товаровиробниками у повоєнний час повинні бути організованими скерованими відповідними державними органами влади на формування необхідних параметрів розвитку аграрного сектора України.

Список літератури

1. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник. Київ.: КНЕУ, 2013. 779 с.
2. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: монографія. Київ.: КНЕУ, 2005. 292 с.
3. Петрига О. М., Яворська Т. І., Прус Ю. О. Економіка аграрного підприємства: навчальний посібник. Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2016. 498 с.
4. Рогач С.М., Суліма Н.М., Гуцул Т.А., Ярема Л.В. Економіка сільського господарства: навчальний посібник. Київ: ЦП "Компринт", 2018. 517 с.
5. Гаража О.П. Розвиток та напрями підвищення ефективності зерновиробництва сільськогосподарських підприємств України. Економіка та суспільство. 2021. № 27.
6. Гуторова О.О., Стасенко О.М. Господарський механізм ефективного виробництва зерна в сільськогосподарських підприємствах: теорія та практика: монографія. Харк. нац. аграр. ун -т ім. В.В. Докучаєва. Харків: ХНАУ, Федорко, 2014. 242 с.